

Ганна КИРИЛЮК

**ДОКУМЕНТИ ЦДАМЛМ УКРАЇНИ
ПРО ВИДАТНУ АКТРИСУ ТЕАТРУ І КІНО ХХ ст.
НАТАЛІЮ УЖВІЙ**

У 2008 р. виповнюється 110 років від дня народження видатної української актриси театру і кіно Наталії Ужвій, яку ще за життя називали “поетесою української сцени”.

Народилася Наталія Ужвій у м. Любомлі на Волині. Сім’я часто переїздила, оскільки батько майбутньої актриси працював залізничником. Ще в юнацькі роки Наталя розпочала своє акторське життя в аматорському драмгуртку в м. Золотоноші. Грала вона і в Одеській держдрамі, в театрі Леся Курбаса “Березіль”, де була виконавицею ролей у виставах за п’єсами М. Куліша, І. Микитенка, М. Ірчана, Л. Первомайського та ін. Найбільшу популярність Н. Ужвій здобула на сцені Київського академічного українського драматичного театру імені І. Франка. За роки роботи в цьому театрі актриса зіграла понад 100 ролей у виставах за п’єсами своїх сучасників О. Корнійчука, І. Микитенка, В. Суходольського, В. Собка, О. Ільченка, О. Левади, М. Зарудного, О. Коломійця, А. Шияна, а також за п’єсами класиків драматургії Ф. Шіллера, В. Шекспіра, М. Старицького, І. Франка, І. Карпенка-Карого, М. Горького, Т. Шевченка, А. Чехова та ін. За свої ролі вона була удостоєна найвищих державних нагород.

В архіві актриси (ф. 1147), що зберігається у ЦДАМЛМ України, відклалися тексти ролей з помітками Н. Ужвій, численні фотографії сцен із вистав та фільмів, у яких вона брала участь. Тут же – значна кількість листів до актриси, у т. ч. від видатних діячів театру, кіно, режисерів, а також спогади, запрошення, матеріали про депутатську діяльність.

Тексти ролей, переписані рукою актриси, засвідчують її ставлення до своїх героїнь, серйозну роботу над ролями. Серед ролей, зіграних Н. Ужвій, – героїні п’єс О. Корнійчука “Приїздить у Дзвонкове” (Ярина), “Калиновий гай” (Наталка Ковшик), “Чому посміхалися зорі” (Катерина), І. Карпенка-Карого “Безталанна” (Варка), “Житейське море” (Ваніна), А. Чехова “Вишневий сад” (Раневська), М. Гоголя “Ревізор” (Анна Андріївна) та ін.

Надзвичайну майстерність актриси, яка на сцені перевтілювалась у своїх героїнь, засвідчує такий факт: після виконання ролі Варвари у виставі “Розплата” за п’єсою О. Корнійчука зворушений її грою драматург написав: “Дорога Наталка! Від усього серця писав для тебе цю фразу, тобі, великій актрисі нашого народу, моему доброму другу. Твій Олександр Корнійчук. 17.11.1966 р.” (ф. 1147, оп. 1, спр. 43, арк. 6).

Серед матеріалів актриси – велика кількість фотографій у ролях. Серед них – “Бондарівна” І. Карпенка-Карого (1917), “Калиновий гай” О. Корнійчука (1950), “Угрюм-ріка” за В. Шишковим (1953) та ін.

Сцена із спектаклю за п'єсою
В. Шекспіра “Багато галасу
даремно” у постановці
Київського драматичного театру
імені І. Франка. У ролі Беатріче –
Н. Ужвій. Київ, 40-ві рр. ХХ ст.
(З фондів ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. 0-192999)

Актриса Київського українського драматичного театру імені І. Франка,
народна артистка СРСР Н. Ужвій у ролі Анни в спектаклі
за п'єсою І. Франка “Украдене щастя”. Київ, 1944 р.
(ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного од. обл. 0-148130)

Драматург О. Корнійчук, Н. Ужвій і актор Роменський серед учасників першої лекції-концерту Шевченківських читань для молоді. Київ, 18 листопада 1947 р. (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-46703)

Делегати від України на II Всесоюзній конференції прихильників миру-письменниця В. Василевська і народна артистка СРСР Н. Ужвій. Москва, 1950 р. (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-129188)

Н. Ужвій підносить хліб-сіль заступнику голови Державної Ради Польської Народної Республіки, голові делегації сейму, що прибула на святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією. Зліва направо:

А. Корнійчук, С. Ковпак. Київ, 21 травня 1954 р.

(ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-60403)

Перший секретар ЦК Компартії України В. Щербицький вручає Н. Ужвій орден Леніна і "Золоту медаль "Серп і Молот".

Київ, 24 лютого 1973 р.

(ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 2-138487)

Сцена зі спектаклю за п'єсою М. Зарудного “Пора жовтого листя” у постановці Київського українського драматичного театру імені І. Франка. У ролях: Устина Федорівна – Н. Ужвій, Василюк – актриса Г. Семененко. Київ, 24 лютого 1973 р. (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-165366)

Н. Ужвій розмовляє з учасниками польського ансамблю “Мазовше”. Київ, 1974 р. (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 2-136505)

Останньою роллю Н. Ужвій на сцені рідного театру стала роль колишньої балерини Рози Олександрівни в п'єсі О. Галіна "Ретро" (1982). Збереглося фото актриси в цій ролі (ф. 1147, оп. 1, спр. 65, арк. 3).

Актриса грала і в кінофільмах. Найбільшу славу приніс їй фільм режисера М. Донського "Райдуга" за однойменною повістю В. Василевської, в якому Ужвій зіграла головну роль – партизанки Олени Костюк. Фільм здобув нагороду "Оскар" (1944).

В архіві Наталії Ужвій зберігаються матеріали, присвячені цьому фільму, у тому числі фотографії, газетні вирізки тих років. Заслужують на увагу й рукописи статей актриси, присвячені подіям Великої Вітчизняної війни, роботі в театрі, творчим зв'язкам акторів українського театру, творчості сучасників актриси А. Бучми, М. Донського, М. Зарудного, Ю. Лаврова та ін. Збереглися нотатки та записи про поїздки Наталії Ужвій по Канаді та Франції в 1960-х рр. (ф. 1147, оп. 1, спр. 90).

Актриса підтримувала талановиту молодь, цікавилася питаннями виховання дітей та розвитку їхніх здібностей. Багато років очолюючи театральне товариство, вона прагнула, щоб театр залишався народним, був своєрідним втіленням життя і прагнень людей, суспільства в цілому.

Ці думки простежуються в її статтях "Театр – життя моє", "Творець правдивих образів", "Хай квітнуть народні таланти" та ін. Статті, нариси актриси часто з'являлися в газетах "Вечірній Київ", "Культура і життя", "Радянська жінка", "Молодь України", журналах "Театр", "Новини кіноекрану" та ін.

Рідному театру Наталія Ужвій присвятила статті "Високе натхнення", "Дві долі театру", "Мрія митців" та ін. (ф. 1147, оп. 1, спр. 87). Разом із чоловіком, актором Є. Пономаренком, актриса написала спогади про роботу театру І. Франка в роки війни (ф. 1147, оп. 1, спр. 96). Немов живі, постають зі сторінок цих спогадів її знамениті сучасники – актори О. Ватуля, К. Хохлов, С. Хуторна, О. Шатрова, композитор К. Данькевич, режисер Г. Козинцев, письменник Л. Первомайський, художник А. Петрицький та ін. (ф. 1147, оп. 1, спр. 94).

У фонді 1147 зберігається значна кількість листів до Наталії Ужвій, що засвідчують любов і повагу сучасників до неї. Серед кореспондентів – письменники М. Бажан, О. Корнійчук, О. Левада, В. Минко, М. Рильський, П. Тичина, актори і режисери С. Бондарчук, В. Василько, С. Гіацинтова, М. Донської, В. Дуклер, К. Лавров, І. Мар'яненко, Л. Танюк, О. Швачко, О. Яблочкіна, театрознавець В. Гайдабура, співаки Б. Гмиря, І. Козловський, М. Микиша та ін.

Водночас серед матеріалів про Наталію Ужвій вирізняються фрагменти художньо-документальної повісті С. Гречанюка "Характер часу", присвячені життю і діяльності актриси (ф. 1147, оп. 1, спр. 408). Про неї писали у своїх статтях Ю. Бобошко, І. Волошин, М. Зарудний, В. Дальський, П. Загребельний, Л. Сердюк, Н. Новоселицька, Я. Гоян. Наталії Ужвій присвячували свої вірші П. Тичина, Є. Дроб'язко, Л. Первомайський, О. Ющенко та ін. Зберігся й нотний рукопис пісні на слова О. Новицького (музика В. Рождественського), присвяченої 70-річчю великої актриси.

В архіві-музеї зберігаються особисті речі Наталії Ужвій, реквізити до вистав за п'єсами українських, російських та зарубіжних авторів, у яких вона грала, предмети театрального гриму, фарфорова ваза від шанувальників, український вінок – подарунок від ансамблю танцю ім. П. Вірського, авторська копія скульптури Катерини до пам'ятника Т. Шевченку в м. Харкові скульптора М. Манізера (саме Наталія Ужвій позувала при її створенні). Численні ордени, медалі та нагрудні знаки актриси, які зберігаються в музейному фонді ЦДАМЛМ України, – це свідчення визнання високої акторської майстерності Наталії Ужвій.

Kyryliuk H.

**Documents of TsDALM of Ukraine about Nataliia Uzhviy,
a Prominent Theatre and Cinema Actress of XX Century**

The article deals with the documents of the personal archives of Nataliia Yzhviy, a prominent theatre and cinema actress of XX century, which is preserved at TsDALM of Ukraine.